

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS NEGALIOS PAGRINDU PREKYBOS CENTRE „SAULĖS MIESTAS“ SUDARANT SĄLYGAS PASINAUDOTI ASMENIMS SU NEGALIA SKIRTAIS TUALETAIS TYRIMO

2024 m. sausio 11 d. Nr. (23)SN-196)SP-3
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2023 m. spalio 24 d. buvo gautas pareiškėjos (*duomenys neskelbtini*) (toliau – Pareiškėja) 2023 m. spalio 24 d. skundas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu prekybos centre „Saulės miestas“, asmenims su negalia sudarant sąlygas naudotis jiems skirtu tualetu.

Pareiškėja skunde rašė, kad prekybos centre „Saulės miestas“ susidūrė su problema, jog negali patekti į asmenims su negalia skirtą tualetą. Pareiškėja paaiškino, kad jos negalia beveik nematoma, t. y., ji nesėdi vežimėlyje, nėra amputuotos galūnės, bet Pareiškėja turi kitų ligų ir sutrikimų, dėl ko reikalinga naudotis asmenims su negalia skirtu tualetu. Pareiškėja papasakojo, kad norint pasinaudoti prekybos centro „Saulės miestas“ asmenims su negalia skirtu tualetu reikia paspausti mygtuką ir laukti, kol darbuotojas, pažiūrėjęs į kameras, nustatytų, ar galima įleisti žmogų ar ne, ir atidarytų duris. Neatidarius durų Pareiškėjai, ji kreipėsi į informacijos poste dirbantį darbuotoją. Pareiškėja paklausė, kas yra atsakingas ir priima sprendimus dėl klientų įleidimo į asmenims su negalia skirtą tualetą. Pasak Pareiškėjos, darbuotojas „grubiai atšovė“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta), kad jis. Pareiškėja klausė, kodėl kas kartą, norint patekti į tualetą, jai neatidaromos durys. Pareiškėja pasakė, kad turi negalią įrodantį dokumentą. Pareiškėja teigė, kad darbuotojas ėmė „šaukiančiu balsu“ sakyti, kad Pareiškėja neturi negalios ir kad nieko neatsitiks, kad naudosis visiems skirtu tualetu.

Pareiškėja skunde informavo, kad įvykio data – 2023 m. spalio 11 d. Pareiškėja taip pat nurodė, kad po šio pokalbio vis bandė patekti į asmenims su negalia skirtą tualetą, nes matė, kad dirba ne tas asmuo, bet durų Pareiškėjai vis tiek niekas neatidarydavo.

Pareiškėja pateikė skundą Tarnybai prašydama, kad būtų išnagrinėta ši problema, nes vertina situaciją kaip diskriminacinę jos atžvilgiu.

Paprašius patikslinti skundo aplinkybes, Pareiškėja 2023 m. lapkričio 10 d. papildė skundo aplinkybes ir pateikė patikslintą informaciją (informacija buvo pateikta ir prekybos centrui „Saulės miestas“):

„Patikslinu datą (telefone nurodyta): Spalio 13 diena, penktadienis, 12:15 h, tuo laiku buvo nufilmuota. Galėjau būti apsirengusi (*duomenys neskelbtini*). Stovėjau prie WC neįgaliems asmenims gan ilgą laiką. Papildymas: Panašus atvejis, kai stovėjau laukdama prie neįgaliųjų WC buvo su liudytoja - (*duomenys neskelbtini*). Ji stovėjo netoliese, kai man neatidarė durų tame pačiame „Saulės mieste“. Jeigu reikia, galiu nurodyti jos mobilų numerį, ji sutinka paliudyti.

Dėl pokalbio su darbuotoju: Tikslaus laiko negaliu pasakyti, jei reikia, galiu telefone nurodyti datas, kuomet lankiausi prekybos centre (telefone yra tikslūs laikai, bet jų pakankamai daug). Greičiausiai tai buvo 2023 metų vasarą. Darbuotojas buvo vyresnio amžiaus (tarp 55-70 metų), žilas, trumpų plaukų, vidutinio kūno sudėjimo. Sėdėjo pirmame aukšte, informacijos poste, po eskalatoriumi.

Darbuotojo paklausiau, kas atsakingas dėl įleidimo į neįgaliųjų WC? Darbuotojas atsakė, kad sėdintis poste, t. y. jis, tuo metu (informacijos poste sėdintis asmuo dažnai būna ir saugos darbuotojas). Tuomet paklausiau, kodėl, ne pirmą kartą, man norint patekti į n. WC, manęs neįleidžia? Darbuotojas paklausė, o kas man yra, kad aš ten noriu patekti? Pasakiau, kad turiu negalią dėl socialinių sutrikimų ir nugaros problemų bei kitų... (svarbių priežasčių, kurios yra labai asmeninės, neivardinau, dėl orumo. Sėdintis darbuotojas piktai rėžė, kad čia joks neįgalumas, aš nesėdžiu vežimėlyje ir neatrodau neįgali. Nurodė, kad eičiau į viešą, visiems skirtą moterų WC. Dar noriu pridurti, kad moterų WC, labai dažnai būna eilė, o mano atveju, aš negaliu laukti eilėje. Pasakiau darbuotojui, kad kreipsiuosi dėl diskriminavimo. Darbuotojas atrėžė: kreipkis!

Dėl turimos negalios: Mano negalia daugialypė: tai (*duomenys neskelbtini*), stuburo problemos, kurios įtakoja inkontinenciją.“

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė Birutė Sabatauskaitė 2023 m. spalio 31 d. raštu Nr. (23)SN-196)S-535 kreipėsi į UAB „Saulės miestas“ (toliau – Bendrovė) ir paprašė motyvuotai paaiškinti, ar prekybos centre „Saulės miestas“ esantys asmenims su negalia skirti tualetai yra rakinami; jei taip – dėl kokių priežasčių; koku būdu asmenys su negalia gali pasinaudoti jiems skirtu tualetu prekybos centre „Saulės miestas“; ar naudojimosi asmenims su negalia skirtu tualetu tvarka yra įtvirtinta vidiniuose prekybos centro teisės aktuose; ar prekybos centro „Saulės miestas“ informacijos posto darbuotojai priima sprendimus, kuriuos asmenis įleisti į asmenims su negalia skirtą tualetą, o kurių – ne; jei taip – kuo remiantis darbuotojai priima sprendimą, kas gali

pasinaudoti asmenims su negalia skirtu tualetu, o kas – ne; ar Pareiškėją buvo atsisakyta įleisti į asmenims su negalia skirtą tualetą; jei taip – dėl kokių priežasčių; ar Prekybos centro „Saulės miestas“ darbuotojas, kai Pareiškėja į jį kreipėsi, pasakė, kad Pareiškėja neturi negalios; buvo paprašyta pakomentuoti Pareiškėjos skunde išdėstytas aplinkybes dėl pokalbio su prekybos centro darbuotoju.

Taip pat buvo paprašyta pateikti kitą svarbią informaciją, susijusią su atliekamu tyrimu.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

2023 m. lapkričio 27 d. Tarnyboje buvo gautas Bendrovės 2023 m. lapkričio 24 d. raštas Nr. SD-18 „Atsakymas į prašymą dėl informacijos pateikimo“.

Rašte buvo rašoma:

„UAB „Saulės miestas“ (toliau – **Prekybos centras**) atsakydama į Lygių galimybių kontrolieriui paklausimą dėl informacijos pateikimo teikia šiuos paaiškinimus dėl 2023 m. spalio 31 d. gautame pranešime pateiktų klausimų:

1. Ar prekybos centre „Saulės miestas“ esantys asmenims su negalia skirti tualetai yra rakinami? Jei taip – dėl kokių priežasčių?

Prekybos centre su negalia esantiems asmenims skirti tualetai yra rakinami siekiant apsaugoti Prekybos centro inventorių nuo vandalizmo ir vagysčių, bei siekiant užtikrinti, kad jie būtų prieinami būtent tiems asmenims, kuriems labiausiai pritaikyti ir reikalingi – asmenims su negalia. Prekybos centras yra miesto centre, bei pastate yra integruota autobusų stotis. Neįgaliųjų tualetas yra rakinamas, nes praktika parodė, kad dėl prekybos centro geografinės vietos, bei integruotos autobusų stoties, dažnai prekybos centre apsilanko asocialūs asmenys, kurie neįgaliųjų tualetą siekia naudoti ne pagal paskirtį: miegoti, vartoti alkoholį arba narkotines medžiagas.

Neįgaliųjų tualetų rakinimas yra atliekamas ne siekiant diskriminuoti asmenis su negalia, o priešingai, suteikiant jiems prioritetą, jog jie nedelsiant galėtų pasinaudoti neįgaliųjų tualetu. Tam teisės aktai ir numato reikalavimus, jog būtų įrengti atskiri neįgaliesiems skirti tualetai. Jeigu tualetai nebūtų įrengti atskirai ir būtų prieinami visiems Prekybos centro lankytojams, tokiu atveju nebūtų užtikrintas savalaikis tinkamų paslaugos – pasinaudojimo neįgaliesiems skirtu tualetu užtikrinimas.

Ne viename Lygių galimybių kontrolieriaus sprendime nurodyta, jog asmenys su negalia gali turėti įvairių sveikatos sutrikimų, kurie gali ir nebūti aiškiai matomi, bet, neatsižvelgiant į tai, jiems yra būtina naudotis tualetu, skirtu asmenims su negalia. Tokiems asmenims yra būtina turėti galimybę naudotis uždaromomis tualetų patalpomis, kur būtų galimybė pasinaudoti ir vandens procedūromis, taip pat tam tikrais atvejais – pasinaudoti tualetų patalpomis nedelsiant. Pabrėžtina, jog galimybė be kliūčių pasinaudoti prekybos centrų, kitų viešosios paskirties objektų (poliklinikų, valstybės bei savivaldybių įstaigų, meno, maitinimo, švietimo paskirties objektų ir kt.) tualetais, skirtais asmenims su negalia, yra būtina sąlyga asmenims su negalia, nepaisant negalios formos ar jos matomumo, oriai naudotis prekybos centrų ir kitų visuomenei plačiai prieinamų paslaugų teikėjų teikiamomis paslaugomis.

Sutiktina su Lygių galimybių kontrolieriaus sprendimuose nurodoma formuojama praktika, kad asmens negalia ne visais atvejais turi būti matoma. Tačiau siekiant atskirti, kurie asmenys turi negalią turi būti teisiškai apibrėžta, kokie asmenys laikomi su negalia, ir kurie nurodo kaip suprantamas asmuo su negaliai ir kaip jį galima identifikuoti (atskirti) nuo kitų asmenų.

Pažymėtina, jog pagal Lietuvos Respublikos neįgalųjų socialinės integracijos įstatymo 2 str. 11 punktą neįgalusis yra laikomas asmuo, kuriam šio įstatymo nustatyta tvarka nustatytas neįgalumo lygis arba 55 procentų ir mažesnis darbingumo lygis, arba specialiųjų poreikių lygis. To paties įstatymo 18 str. 1 d. numatyta, kad neįgalumo lygį, darbingumo lygį, specialiųjų poreikių lygį, specialųjį nuolatinės slaugos poreikį, specialųjį nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikį, specialųjį lengvojo automobilio įsigijimo ir jo techninio pritaikymo išlaidų kompensacijos poreikį nustato Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Vadinasi yra teisiškai apibrėžtas asmenų ratas, kurie yra laikomi neįgaliaisiais ir tokiems asmenims yra išduoti teisės aktuose nustatyti dokumentai, kurie patvirtina tokio fakto būvimą. Sistemiskai aiškinant teisės aktus neįgalumas turi būti pagrįstas objektyviais duomenimis. Dėl to naudojimas vietomis, šiuo atveju neįgalųjų tualetu, turi būti užtikrintas tiems asmenims kam jis yra skirtas – asmenims su negalia. Ne veltui yra nustatyti teisės aktų reikalavimai, kurio nurodo viešosiose vietose įrengti tam tikrą skaičių neįgalųjų tualetų, būtent norint neįgaliesiems suteikti prioritetą jais naudotis. Pažymėtina, jog asmenims su negaliai be jiems atskirai pritaikytų neįgalųjų tualetų yra laisvai prieinami kiti bendro naudojimosi tualetai (vyrų ir moterų). Dėl to, asmenys su negalia oriai ir be kliūčių gali naudoti visais Prekybos centre esančiais tualetais.

2. Koku būdu asmenys su negalia gali pasinaudoti jiems skirtu tualetu prekybos centre „Saulės miestas“?

Negalią turintys asmenys gali pasinaudoti neįgaliųjų tualetu paskambinant mygtuku, kuris yra prie neįgaliųjų tualetu durų. Signalas tada pasiekia apsaugos postą ir tuo metu budintis darbuotojas, pamatęs, jog prie neįgaliųjų tualetu stovi asmuo, įsitikina ar asmuo turi aiškiai matomą fizinę negalią arba parodo neįgalumo pažymėjimą (arba alternatyvų dokumentą, patvirtinantį asmens negalią), ir tuomet įleidžia klientą į neįgaliojo tualetą, jį atrakindamas nuotoliu. Tokia tvarka užtikrina asmenų su negalia patogumą, jog jiems pakanka paspausti prie neįgaliųjų tualetu esantį mygtuką ir parodyti negalia patvirtinantį dokumentą (jeigu negalia nėra aiškiai matoma), ir jiems nereikia eiti pasiimti rakto į kitą Prekybos centro vietą ir panašiai.

3. Ar naudojimosi asmenims su negalia skirtu tualetu tvarka yra įtvirtinta vidiniuose prekybos centro teisės aktuose?

Tokios tvarkos prekybos centras nėra oficialiai įtvirtinęs, bet sulaukus Jūsų kreipimosi aktyviai sieksime ateityje, kad naudojimosi neįgaliųjų tualetu tvarka būtų aiškiai prieinama visiems Prekybos centro lankytojams. Prekybos centras nemano, jog neįgaliųjų tualetų naudojimo užtikrinimas tik asmenims su negalia, bet kokia forma diskriminuoja neįgaliuosius kaip tai suprantama pagal Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatas.

4. Ar prekybos centro „Saulės miestas“ informacijos posto darbuotojai priima sprendimus, kuriuos asmenis įleisti į asmenims su negalia skirtą tualetą, o kurių – ne? Jei taip – kuo remiantis darbuotojai priima sprendimą, kas gali pasinaudoti asmenims su negalia skirtu tualetu, o kas – ne?

Informacijos posto darbuotojai neturi prieigos prie vaizdo kamerų ir negali įleisti klientų į neįgaliųjų tualetus. Prieigas prie vaizdo kamerų turi apsaugos posto darbuotojai, kurie gavę skambučio signalą, atrakina neįgaliųjų tualetą.

5. Ar Pareiškėją buvo atsisakyta įleisti į asmenims su negalia skirtą tualetą? Jei taip – dėl kokių priežasčių?

Gavus patikslintą informaciją, kad pareiškėjos skunde nurodytas įvykis įvyko 2023-10-13, o pokalbis su Prekybos centro nenustatytu darbuotoju įvyko 2023 m. vasarą, informuojame, jog pasisakyti apie tariamą pokalbį negalime, kadangi nėra jokių objektyvių duomenų, kurie patvirtintų, jog vyko bet kokio turinio pokalbis tarp pareiškėjos ir Prekybos centro darbuotojo. Prekybos centrui taip pat sunku pakomentuoti ar buvo atsisakyta įleisti pareiškėją į neįgaliųjų tualetą, kadangi patikslinime nurodyta, „bandė pasinaudoti asmenims su negalia skirtu tualetu. Pareiškėja teigė, kad stovėjo gan ilgą laiką.“ Iš pareiškėjos patikslinimo nėra aišku ar ji iš viso spaudė prie neįgaliųjų tualetu esantį mygtuką, kurio signalas perduodamas apsaugos postui, stebinčiam kameras, ar pareiškėja turi negalią ir tai patvirtinantį įrodymą, ar jai buvo apribotos galimybės pasinaudoti šalia esančiu moterų tualetu. Pasisakant į pareiškėjos argumentą, jog pareiškėjai nėra

jokių kliūčių pasinaudoti šalia esančiu moterų tualetu, tačiau dėl ten dažnai esančių eilių, ji negali laukti, dėl to (kaip suprantame), pareiškėja pageidauja naudotis neįgaliųjų tualetu. Nesuprantamas šis pareiškėjos argumentas, kadangi eilės būna tiek prie bendro moterų tualetu, tiek prie neįgaliųjų, todėl Prekybos centras niekaip objektyviai negali užtikrinti, jog Prekybos centro lankytojams nereikės laukti eilės prie tualetu, nesvarbu ar jis būtų bendras vyrų ar moterų, ar skirtas neįgaliesiems. Dėl to iš pareiškėjos skundo nėra galimybės suprasti ar pareiškėja turi negalią ar ji skundą pateikė tik dėl to, kad ji nenori laukti eilėje prie bendro moterų tualetu, kas nepaneigia prielaidos, kad tokia pati, o gal ilgesnė eilė gali būtų ir prie neįgaliųjų tualetu.

Atsižvelgiant į tai, daugiau neturime ką pakomentuoti dėl skunde ir patikslinime nurodytos informacijos.

6. Ar Prekybos centro „Saulės miestas“ darbuotojas, kai Pareiškėja į jį kreipėsi, pasakė, kad Pareiškėja neturi negalios?

Pareiškėja į Prekybos centro darbuotojus kaip ji pati nurodė, 2023-10-13 nesikreipė. Dėl pareiškėjos pokalbio su prekybos centro darbuotojais 2023 metų vasara, pakomentuoti nieko negalime, nes nėra pakankamai duomenų, jog tokią informaciją galėtume patvirtinti.

7. Taip pat prašyčiau pateikti kitą, Jūsų nuomone, svarbią informaciją, susijusią su atliekamu tyrimu.

Įvertinus pareiškėjos pateiktus duomenis, Prekybos centro paaiškinimus bei nurodytą teisinį reguliavimą, Prekybos centras mano, jog nėra jokių objektyvių duomenų, kurie patvirtintų, jog Prekybos centras padarė pažeidimą, o pateiktas pareiškėjos skundas yra nepagrįstas, dėl to prašome arba priimti sprendimą, jog skundas yra nepagrįstas, nes nepasitvirtino tariamas pažeidimas kaip tai numatyta Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 29 str. 2 d. 5 p. arba nutraukti tyrimą, nes trūksta objektyvių duomenų, jog buvo padarytas pažeidimas kaip tai numatyta Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 29 str. 3 d. 2 p.“

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Tyrimo metu buvo vertinama, ar Bendrovė, sudarydama Pareiškėjai galimybę pasinaudoti Bendrovės prekybos centre „Saulės miestas“ esančiu tualetu, skirtu asmenims su negalia, nepažeidė Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatų, pagal kurias, įgyvendindamas lygias galimybes, prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų teikėjas,

nepaisydamas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, privalo visiems vartotojams sudaryti vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir paslaugas, įskaitant aprūpinimą būstu, ir taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas.

Taip pat buvo vertinama, ar nebuvo pažeistos Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 2 dalies nuostatos, pagal kurias prekių pardavėjai, gamintojai ar paslaugų teikėjai privalo užtikrinti, kad šio straipsnio 1 dalyje nustatytais atvejais nebūtų priekabiauama, seksualiai priekabiauama ir nebūtų duodami nurodymai diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu.

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau – Konvencija), kurios dalyvė yra Lietuva, 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina, kad prieš įstatymą visi asmenys lygūs ir lygūs pagal įstatymą, taip pat turi teisę į lygiavertę įstatymo apsaugą ir teisę vienodai naudotis įstatymo teikiamomis galimybėmis be jokio diskriminavimo. Valstybės, šios Konvencijos šalys, draudžia bet kokią diskriminavimą dėl neįgalumo ir garantuoja neįgaliesiems vienodą ir veiksmingą teisinę apsaugą nuo diskriminavimo dėl bet kokios priežasties (Konvencijos 5 straipsnio 2 dalis).

Konvencijos 9 straipsnyje „Prieinamumas“ įtvirtinta pareiga valstybėms, Konvencijos šalims, siekti, kad neįgalieji galėtų gyventi savarankiškai ir visapusiškai dalyvauti visose gyvenimo srityse, imtis atitinkamų priemonių, užtikrinant neįgaliesiems lygiai su kitais asmenimis fizinės aplinkos, transporto, informacijos ir ryšių, įskaitant informacijos ir ryšių technologijų bei sistemų, taip pat kitų visuomenei prieinamų objektų ar teikiamų paslaugų prieinamumą tiek miesto, tiek kaimo vietovėse. Šios priemonės, kurios apima prieinamumo kliūčių ir trukdžių nustatymą ir pašalinimą, *inter alia* taikomos: pastatams, keliams, transporto priemonėms ir kitokiems vidaus ir lauko objektams, įskaitant mokyklas, būstą, medicinos įstaigas ir darbo vietas; informacijos, ryšių ir kitokioms tarnyboms, įskaitant elektronines ir avarines tarnybas.

Pagal Konvencijos 9 straipsnio 2 dalies nuostatas, valstybės, Konvencijos šalys, įpareigojamos imtis atitinkamų priemonių, siekiant rengti ir skleisti visuomenei prieinamų objektų ar jai teikiamų paslaugų prieinamumo būtiniausius standartus ir gaires bei kontroliuoti, kaip jie įgyvendinami; užtikrinti, kad privačios įmonės, siūlančios visuomenei prieinamus objektus ar jai teikiamas paslaugas, atsižvelgtų į visus neįgaliųjų prieinamumo aspektus; suteikti galimybę pasinaudoti įvairių pagalbininkų ir tarpininkų paslaugomis, įskaitant gidus, skaitovus ir

profesionalių gestų kalbos vertėjus, kad sudarytų sąlygas patekti į pastatus ir kitus visuomenei prieinamus objektus; skatinti kitokias atitinkamas pagalbos ir paramos neįgaliesiems formas, kad užtikrintų jiems galimybę gauti informaciją; skatinti naujų informacijos ir ryšių technologijų ir sistemų, taip pat ir interneto, prieinamumą neįgaliesiems; ankstyvuoju etapu skatinti prieinamų informacijos ir ryšių technologijų ir sistemų projektavimą, kūrimą, gamybą ir platinimą, kad šios technologijos taptų prieinamomis už mažiausią įmanomą kainą.

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių komitetas 2014 m. gegužės 22 d. Konvencijos 9 straipsnio „Prieinamumas“ komentare (toliau – Komentaras) nurodė, jog prieinamumas yra neįgaliųjų gyvenimo savarankiškai ir visapusiško bei lygiateisio dalyvavimo visuomenės gyvenime prielaida. Be fizinės aplinkos, transporto, informacijos ir ryšių, įskaitant informacijos ir ryšių technologijų bei sistemų, taip pat kitų visuomenei prieinamų objektų ar teikiamų paslaugų prieinamumo neįgalieji neturės lygių galimybių dalyvauti savo visuomenės gyvenime (Komentaro 1 punktą).

Svarbu, kad prieinamumo klausimas būtų sprendžiamas visais aspektais, apimant fizinę aplinką, transportą, informaciją ir ryšius, taip pat paslaugas. Subjektų, valdančių pastatus, transporto infrastruktūrą, transporto priemones, informaciją ir ryšius, taip pat paslaugas, juridinio asmens statusas ir viešasis ar privatusis pobūdis nebeakcentuojami. Visuomenei teikiamos prekės, produktai ir teikiamos turi būti prieinamos visiems, neatsižvelgiant į tai, ar juos / jas valdo ir (arba) tiekia / teikia valstybės institucija ar privati įmonė. Neįgalieji turėtų turėti vienodas galimybes naudotis visomis visuomenei tiekiamomis prekėmis, produktais ir teikiamomis paslaugomis taip, kad būtų užtikrintos veiksmingos bei vienodos galimybės ir gerbiamas jų orumas. Toks požiūris kyla iš draudimo diskriminuoti; prieinamumo galimybių užtikrinimas turėtų būti laikomas diskriminacija, nesvarbu, ar kaltininkas yra viešasis ar privatus subjektas (Komentaro 13 punktą). Konvencijos 9 straipsnyje aiškiai įtvirtintas prieinamumas kaip prielaida neįgaliesiems gyventi savarankiškai, visapusiškai ir lygiateisiškai dalyvauti visuomenės gyvenime ir lygiai su kitais asmenimis neribotai naudotis žmogaus teisėmis bei pagrindinėmis laisvėmis (Komentaro 14 punktą).

Pagal Komentaro 23 punkto nuostatas: „Kadangi prieinamumas yra neįgaliųjų gyvenimo savarankiškai, kaip nustatyta Konvencijos 19 straipsnyje, ir visapusiško bei lygiateisiško dalyvavimo visuomenės gyvenime prielaida, atsisakymas pritaikyti sąlygas naudotis fizine aplinka, transportu, informacijos ir ryšių technologijomis, taip pat visuomenei prieinamais objektais ir paslaugomis turėtų būti laikomas diskriminacija.“

Lietuva Konvenciją ratifikavo 2010 metais ir įsipareigojo žmones su negalia integruoti į visuomenę sudarant palankias sąlygas užtikrinti jų orumą ir teises. Profesorius Jonas Ruškus, Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių komiteto narys, teigia, kad, ratifikavusi Konvenciją, Lietuva

„įsipareigojo ir prisiėmė atsakomybę įgyvendinti Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatas savo šalių įstatymuose ir praktikoje diegti lygybės ir nediskriminavimo, prieinamumo prie visuomenės išteklių, lygybės prieš įstatymą, gyvenimo savarankiškai ir įtrauktiems į bendruomenę principus“¹.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, III antraštinėje dalyje, skirtoje lygybei, įtvirtintas lygybės prieš įstatymą principas (20 straipsnis), taip pat įtvirtintas bet kokios diskriminacijos draudimas, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas pamatinis lygybės principas. Konstitucijos 29 straipsnyje skelbiama, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs, žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius (Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas). Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. ir 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimai).

¹ Jonas Ruškus: Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija keičia pasaulį. 2014.
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-06-16-jonas-ruskus-jungtiniu-tautu-neigaliuju-teisiukonvencijakeiciapasauli/118862>.

Lygių galimybių įstatymo 1 straipsnyje nustatyta, jog šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Taip pat šiuo įstatymu siekiama, kad būtų įgyvendintos ir Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede, kitų tarptautinių sutarčių nuostatos. Taigi, Konstitucijoje įtvirtintos asmenų lygybę reglamentuojančios pagrindinės nuostatos yra perkeltos į Lygių galimybių įstatymą, kuris draudžia diskriminaciją šio įstatymo taikymo srityje ne tik dėl konstitucinių nediskriminavimo pagrindų, bet ir dėl kitų žmogaus tapatybės požymių ar priskiriamų savybių, kurios yra įtvirtintos Lygių galimybių įstatyme.

Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje diskriminacija apibrėžiama kaip tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti dėl lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos. Tiesioginė diskriminacija pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9 dalį laikomas elgesys su asmeniu, kai dėl pirmiau išvardintų pagrindų asmeniui taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Analogiškos nuostatos numatytos atitinkamose Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 ir 7 dalyse.

Nagrinėjamu atveju Pareiškėja teigė, kad Bendrovės Prekybos centre negalėjo patekti į asmenims su negalia skirtą tualetą. Pareiškė informavo, kad jos negalia nėra vizualiai matoma, Pareiškėja turi stuburo problemų, kurios daro įtaką inkontinencijai (šlapimo ir / ar išmatų nelaikymui). Kaip paaiškino skunde Pareiškėja, problema dėl Bendrovės Prekybos centro tualetų prieinamumo yra susijusi su tuo, kad asmenims su negalia skirti tualetai yra rakinami. Norint pasinaudoti tualetu reikia paspausti mygtuką ir palaukti, kol darbuotojas, pasižiūrėjęs į vaizdo kameras, atrakins tualetą. Pareiškėja nurodė vieno konkretaus įvykio datą – 2023 m. sausio 13 d. (iš pradžių buvo klaidingai nurodžius 2023 m. sausio 11 d.). Pareiškėja taip pat teigė, kad 2023 m. vasarą (tiksliai data nebuvo nurodyta) po neįleidimo į tualetą Pareiškėja nuėjo iki informacijos darbuotojo, kuris, kaip buvo nurodyta skunde, „šaukiančiu balsu“ Pareiškėjai pasakė, kad ji neturi negalios ir gali naudotis bendruoju tualetu.

Primintina, kad pagal Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatas: „Įgyvendindamas lygias galimybes, prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų teikėjas, nepaisydamas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, privalo visiems vartotojams sudaryti vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir

paslaugas, įskaitant aprūpinimą būstu, ir taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas.“

Atkreiptinas dėmesys, kad atvejais, susijusiais su negalią turinčiais asmenimis, yra svarbi netiesioginės diskriminacijos sąvoka. Pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 5 dalies nuostatas, netiesioginė diskriminacija apibūdinama kaip veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda ar gali atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent šį veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis. Pavyzdžiui, judėjimo negalią turintys asmenys dėl savo negalios negali pasinaudoti įprastais tualetais, šiems asmenims yra reikalingi papildomi pritaikymai, užtikrinantys tinkamą paslaugų prieinamumą. Dėl šios priežasties tinkamų sąlygų nesudarymas negalią turintiems asmenims gauti paslaugas galėtų būti laikomas netiesiogine diskriminacija negalios pagrindu.

Pastebėtina, kad Bendrovės Prekybos centre tualetai asmenims su negalia yra įrengti, bet, pagal skundo tyrimo metu surinktas aplinkybes, tokie tualetai yra rakinami / būna užrakinti.

Pagal Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 2 dalies nuostatas: „Prekių pardavėjai, gamintojai ar paslaugų teikėjai privalo užtikrinti, kad šio straipsnio 1 dalyje nustatytais atvejais nebūtų priekabiaujama, seksualiai priekabiaujama ir nebūtų duodami nurodymai diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu.“

Priekabiavimas (pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 7 dalies nuostatas) apibrėžiamas kaip nepageidaujamas elgesys, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu siekiama įžeisti arba įžeidžiamas asmens orumas ir siekiama sukurti arba sukuriami bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka. Priekabiavimo atvejais svarbu, kaip nukentėjęs asmuo vertino kilusią situaciją ir nukentėjusio asmens išgyvenimai.

Bendrovė patvirtino, kad asmenims su negalia skirti tualetai yra rakinami. Bendrovė paaiškino, jog taip yra daroma dėl to, kad siekiama apsaugoti Prekybos centro inventorių nuo vandalizmo ir vagysčių, siekiant užtikrinti, kad asmenims su negalia skirti tualetai būtų skirti būtent tiems asmenims, kuriems yra pritaikyti ir reikalingi – asmenims su negalia. Bendrovė taip pat pateikė informaciją, kad Prekybos centro pastate veikia integruota autobusų stotis, dėl ko Prekybos

centre dažnai apsilanko asocialūs asmenys, kurie asmenims su negalia skirtą tualetą naudoja ne pagal paskirtį – miegoti, vartoti alkoholį arba narkotines medžiagas. Bendrovės teigė, kad tualetų rakinimu yra nesiekama diskriminuoti asmenis su negalia, bet suteikti jiems prioritetą pasinaudoti šiuo tualetu.

Bendrovė pateikė informaciją, kad norintys pasinaudoti tualetu asmenys turi paskambinti spausdami mygtuką, kuris yra prie tualetu. Signalas pasiekia apsaugos postą ir tuo metu budintis darbuotojas, pamatęs, jog prie tualetu stovi asmuo, įsitikina, ar asmuo turi aiškiai matomą fizinę negalią arba parodo „neįgalumo“ pažymėjimą (arba alternatyvų dokumentą, patvirtinantį asmens negalią). Tualetas atrakinamas nuotoliu.

Pabrėžtina, kad *negalios* terminas negali būti suvokiamas siaurai. Pagal Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijos 1 straipsnio nuostatas: „Prie neįgalųjų priskiriami asmenys, turintys ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis gali trukdyti šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis.“ Nepriklausomai nuo to, ar asmenims yra oficialiai nustatytas apribotas darbingumas (iki 2024 m.) arba dalyvumas (nuo 2024 m.), asmenys gali būti priskirti asmenims su negalia, jeigu dėl savo įvairių sutrikimų susiduria su kliūtimis, kurios trukdo šiems asmenims tinkamai dalyvauti visuomenės gyvenime. Neabejotina, kad asmenys, kuriems nustatyta inkontinencija, būtų priskirti asmenims su negalia. Pabrėžtina, kad ne visos negalios yra aiškiai matomos ir su inkontinencija susijusios būklės gali patekti būtent tarp tokių negalių, kurios nėra matomos. Neatsižvelgiant į tai, kad asmenų negalia yra matoma arba nematoma, jiems / joms gali būti būtina pasinaudoti asmenims su negalia skirtu tualetu. Tokiems asmenims yra būtina turėti galimybę naudotis uždaromomis tualetu patalpomis, kur būtų galimybė pasinaudoti ir vandens procedūromis, taip pat tam tikrais atvejais – pasinaudoti tualetu patalpomis nedelsiant.

Svarbu pabrėžti, kad galimybė be kliūčių pasinaudoti prekybos centrų, kitų viešosios paskirties objektų (poliklinikų, valstybės bei savivaldybių įstaigų, meno, maitinimo, švietimo paskirties objektų ir kt.) tualetais, skirtais asmenims su negalia, yra būtina sąlyga asmenims su negalia, nepaisant negalios formos ar jos matomumo, oriai naudotis prekybos centrų ir kitų visuomenei plačiai prieinamų paslaugų teikėjų teikiamomis paslaugomis.

Pastebėtina, kad nagrinėjamu atveju Bendrovė negalėjo patvirtinti konkrečių detalių dėl Pareiškėjos nurodyto 2023 m. spalio 13 d. įvykio. Bendrovei kilo abejonių, ar Pareiškėja tinkamai pasinaudojo prie tualetu esančiu mygtuku, kad paskambintų į apsaugos postą. Neatsižvelgiant į tai, galima užfiksuoti faktą, jog Pareiškėja dėl asmenims su negalia skirtu tualetu užrakinimo negalėjo patekti į tą tualetą.

Atkreiptinas dėmesys, kad praktika rakinti asmenims su negalia skirtus tualetus turėtų būti laikoma diskriminuojančia šių asmenų grupę, kadangi asmenims su negalia, priešingai nei asmenims be negalios, kyla papildomų kliūčių pasinaudoti tualetais – jie turi prašyti durų atrakinimo, kas negali būti laikoma oria procedūra siekiant pasinaudoti tualetu ypač skubiai. Bendrovės nurodytos asmenims su negalia skirtų tualetų rakinimo priežastys, susijusios su inventorius gadinimu, vandalizmu ir vagystėmis, asocialių asmenų naudojimosi patalpomis ne pagal paskirtį (miegoti, vartoti alkoholį ar narkotines medžiagas), negalėtų būti laikomos pateisinančiomis asmenų su negalia orumo pažeidimą ir teisių apribojimus.

Konstatuotina, kad Bendrovės taikomos priemonės (patalpų rakinimas) yra pernelyg ribojančios asmenų su negalia teises pasinaudoti tokiais patalpomis, taigi negalėtų būti laikomos proporcingomis priemonėmis siekiant užtikrinti asmenų su negalia teises pasinaudoti jiems skirtais tualetais. Asmenys su negalia turėtų galėti pasinaudoti jiems skirtais tualetais savarankiškai ir be papildomų kliūčių, t. y., nerakinant tokių patalpų arba sudarant kitokias galimybes asmenims su negalia savarankiškai naudotis tokiais tualetais (pavyzdžiui, specialūs asmenims su negalia suteikiami raktai ar pan.).

Atsižvelgiant į tai, kad asmenims su negalia skirtų tualetų rakinimo faktas yra pripažintas, konstatuotina, kad nagrinėjamu atveju toks sąlygų asmenims su negalia nesudarymas (tualetų asmenims su negalia rakinimas) laikytinas prekių pardavėjų bei paslaugų teikėjų pareigos, įtvirtintos Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnyje 1 dalies 1 punkte (visiems vartotojams, nepaisant *inter alia* negalios, sudaryti vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir paslaugas), ir Konvencijos 9 straipsnio pažeidimu (Lygių galimybių įstatymo 10 str.).

Atsižvelgiant į tai, Bendrovei rekomenduotina nesudaryti kliūčių asmenims su negalia pasinaudoti jiems skirtais tualetais ir nerakinti tokių tualetų arba sudaryti kitokias alternatyvias priemones asmenims su negalia savarankiškai pasinaudoti tokiais tualetais.

Pareiškėja skunde taip pat teigė, kad Prekybos centro informacijos darbuotojas nepagarbiai su ja kalbėjo. Pareiškėja teigė, kad ji buvo apšaukta sakant, kad ji neturi negalios ir nieko neatsitiks, jei naudosis visiems skirtu tualetu. Pastebėtina, kad Pareiškėja nenurodė tikslios datos, kada įvyko šis įvykis (buvo nurodyta, kad kažkada 2023 m. vasarą), nebuvo pateikta daugiau detalių apie pokalbį. Bendrovė taip pat negalėjo pakomentuoti šio pokalbio turinio, kadangi trūksta objektyvių duomenų apie šio pokalbio laiką ir kitas detales. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad dėl objektyvių duomenų trūkumo neįmanoma baigti skundo dalies dėl galimo priekabiavimo negalios pagrindu gaunant paslaugas Bendrovės Prekybos centre tyrimo, ir dėl šios priežasties šios dalies tyrimas nutraukiamas.

Atsižvelgdama į visa tai, kas išdėstyta, ir vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 16 ir 17 straipsniu, 29 straipsnio 2 dalies 2 punktu, 29 straipsnio 3 dalies 2 punktu, 30 straipsnio 3 dalimi,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Kreiptis į Bendrovę ir siūlyti nutraukti lygias galimybes pažeidžiančius veiksmus, t. y., sudaryti sąlygas asmenims su negalia pasinaudoti jiems skirtais tualetais be kliūčių ir nerakinti tokių patalpų arba kitu būdu sudaryti asmenims su negalia galimybes savarankiškai pasinaudoti asmenims su negalia skirtais tualetais.
2. Nutraukti skundo dalies dėl galimo priekabiavimo negalios pagrindu tyrimą, kadangi trūksta objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą.
3. Įpareigoti Bendrovę išnagrinėti šį sprendimą ir apie nagrinėjimo rezultatus bei sprendimo vykdymą informuoti lygių galimybių kontrolierę per 30 dienų nuo sprendimo gavimo dienos, t. y., pateikti informaciją, kokių veiksmų Bendrovė ėmėsi dėl šiamo sprendime išdėstytų siūlymų ir rekomendacijų.
4. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją ir Bendrovę.

Sprendimas per 1 (vieną) mėnesį nuo jo gavimo dienos gali būti skundžiamas apygardos administraciniam teismui Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka arba Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatyme nustatyta tvarka.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė,
pavadojanti lygių galimybių kontrolierę

Edita Žiobienė